

SLOVENSKI VESTNIK

Celovec • četrtek • 20. januar 2000 štev. 3 (3049) • letnik 55 • cena 10 šil. • 0,73 evra

Ustavno sodišče o četrtri šolski stopnji

Ustavno sodišče je obravnavalo pritožbo treh šolarjev, ki jim je šolska oblast zabranila dvojezični pouk v četrtem razredu ljudske šole. Veljavni manjšinskošolski zakon predvideva dvojezičen pouk le v prvih treh razredih, medtem ko predvideva v četrtem razredu le predmetni pouk.

Zadeva sega nazaj v leto 1994, ko so starši sprožili pravdni postopek zoper zakonsko ureditev. Ustavno sodišče je po tolikih letih sprejelo sklep o prekinitvi postopka oziroma o preveritvi samega zakona. V obrazložitvi ustavno sodišče zaenkrat izhaja iz tega, da elementarni pouk zajema prve štiri

razrede in ne samo prve tri. Nadalje se ustavno sodišče sklicuje tudi na gradiščanski manjšinskošolski zakon, ki velja za vse štiri razrede. Ustavno sodišče v svoji obrazložitvi temeljito obravnava mednarodne pravne osnove kot so to senžermenska pogodba in člen 7 avstrijske državne pogodbe.

Sklep o prekinitvi postopka oziroma o preveritvi samega zakona je jasen pokazatelj za to, da bo ustavno sodišče po

vsej verjetnosti ugodilo pritožbi prizadetih staršev.

Predsednik ZSO dr. Marjan Sturm je za Slovenski vestnik dejal, »da je pozitivno, da je ustavno sodišče končno le obravnavalo pritožbo iz leta 1994. Sklep o prekinitvi postopka še ni dokončna odločitev, vendar pa obrazložitev kaže, da so argumenti, ki so jih šolarji oziroma njihov odvetnik dr. Sepp Prugger imenovali v postopku, vsekakor zelo trdni«.

Zelena luč za ponovno rdeče-črno koalicijsko vlado

Avstrija ostaja politično stabilna država! 108 dni po parlamentarnih volitvah sta vodstvi socialdemokratov (SPÖ) kanclerja Viktorja Klime in ljudske stranke (ÖVP) na čelu s podkanclerjem Wolfgangom Schüsslom po dokaj napornih in deloma celo dramatičnih pogajanjih v noči od torka na sredo dali zeleno luč za sklenitev ponovne vladne koalicije. Vodstvi SPÖ in ÖVP sta odobrili koalicijski dogovor glede vsebine vladnega programa do leta 2003, odprta pa je še razdelitev ministrstev, kajti ljudska stranka zahteva vsaj en ključni resor (finance, socialne zadeve, notranje zadeve), ki ga pa socialdemokrati – vsaj zaenkrat – nočejo zamenjati.

Vodstvo socialdemokratov je koalicijski dogovor sicer sprejelo soglasno, toda z dodatkom, da je treba sindikat še pridobiti za načrtovane ukrepe na področju nove ureditve pokojnin (povišanje vstopne starosti za dve leti), vodstvo ljudske stranke pa je dogovor odobrilo s 23 : 4 glasovi.

Pogajanja o razdelitvi ministrstev želita SPÖ in ÖVP zaključiti še ta teden, iz izjav tako Klime kot tudi Schüssla ni prič-

kovati, da bi se zadeva še zataknila. Klima je še napovedal, da bo v vladi nekaj novih obrazov. Ključno vlogo pri sestavljanju ponovne levo-sredinske vlade je – čeprav v ozadju – nedvomno igral predsednik Thomas Klestil, ki se je v interesu notranje stabilnosti in mednarodnega ugleda Avstrije od vsega začetka odločno zoperstavil morebitni udeležbi svobodnjaške stranke (FPÖ) desničarskega populista Jörga Haiderja v novi vladi. Kot je znano, je Klestil konec preteklega tedna socialdemokrate in ljudsko stranko svaril pred neuspehom pogajanj in za ta primer zagrozil z novimi volitvami.

Znani politolog Anton Pelinka je na Avstrijski radioteleviziji po potrditvi dosedanje vladne koalicije dejal, da je s tem računal, menil pa je, da koalicija ne bo vzdržala cele zakonodajne dobe. I. L.

Peter Turrini odklonil nagrado

Danes eden najbolj vidnih in produktivnih avstrijskih dramatikov in pesnikov Peter Turrini, doma iz Gospe Svete, je v tedniku »profil« izjavil, da ne namerava sprejeti kakršnekoli deželne nagrade, kot razlog pa navedel dejstvo, da je za pisatelja čast v tem, da se nagraduje njegovo delo, ne pa da dobiva kakšne medalje.

Drugi, očitno precej pomembnejši, razlog pa je političen: deželni glavar Haider da je glavni predstavnik tiste stranke, ki ga že leta difamira v avstrijski javnosti in ga imenuje prejemnika javnih subvencij (in s tem nekakšnega parazita, op. p.). Ne gre zgolj za razlike v političnem gledanju, pravi Turrini, gre za podtikavanja in laži. »Obstoječe nezdržljivosti in razlike nočem skrivati za fasado uradnih podelitev medalj.«

Kot je znano, so pred kratkim prav člani svobodnjaške stranke v občinskem svetu v Gospe Sveti (skupaj z nekaterimi od ljudske stranke) preprečili podelitev naslova častnega meščana Petru Turriniju, s sila »svobodnjaško« utemeljivajo, da se je Turrini večkrat negativno izrazil o svojem rojstnem kraju in da zato naslova ne zasluži. Ta izjava seveda samo potrjuje Turrinijevo mnenje o zaplankanosti okolja, kjer je doraščal.

Leta 1991, ko je Haider postal prvič deželni glavar Koroške, je na primer tudi slikar Valentin Oman izjavil, da tako dolgo ne bo razstavljal na Koroškem, dokler bo Haider glavar.

Margarethe Schütte-Lihotzky umrla v 103. letu

Svetovno znana avstrijska arhitektka Margarethe Schütte-Lihotzky je postala znana predvsem v 50-ih letih z načrtovanjem stanovanj, hiš in opreme za manj bogato prebivalstvo. Ko se je na Dunaju vpisala na obrtno šolo, ki je danes visoka šola za upodabljačo umetnost, je bila tedaj edina ženska med študenti. Že leta 1917 je sodelovala na natečaju za načrtovanje delavskih stanovanj in prejela kar dve nagradi.

Po vpadu Hitlerja v Avstrijo je emigrirala, a se spet vrnila. Kot aktivna antifašistka je bila izdana, obsojena na 15 let zopora in le za las ušla smrti. O svojem odporiškem delovanju je napisala knjigo »Spomini na odpor«.

Republika Avstrija pa je imela skozi vsak dolga desetletja do nje zelo mačehovski odnos; ker je bila prepričana komunistka, ji država ni dajala naročil in skoraj vse, kar je kasneje načrtovala, je prišlo po naročilu KP. Javna priznanja so ji podelili šele ob njenem stotem rojstnem dnevu.

V arhitekturi se je Lihotzky pravzaprav izobrazila v Frankfurtu, kamor je odšla leta 1926; tako se tudi funkcionalna in poceni kuhinja, ki je ostala osnova za serijsko izdelane kuhinje tja do 70-ih let, imenuje »frankfurtska kuhinja«.

Snega je letos na pretek in zimska smučarska tekmovanja se kar vrstijo. Smučarska sekcija SPD »Zarja« v Železni Kapli jih prireja vsako leto. Vsako leto je tudi nekaj srečnih obrazov, ki se veselijo pokalov. Tako tudi med šolarji, ki so zmagali v veleslalomu. Z leve: Christopher Karničar, Andreas Karničar in Stefan Miklau. Foto MT

PREBLISK

Južnotiroolski deželni glavar Durnwalder, ki je na celovski univerzi predstavil svojo deželo, je upravičeno ponosen nanjo: vse cveti in se razvija, manjšina raste in sploh je dežela z avtonomijo samostojna kot zlepa ne katera v Evropi.

Kot model za vse druge manjšine pa je na žalost bolj malo primerna. Manjšine so namreč redkokje v resnici večina v deželi. In zato se bodo morale še naprej bosti z oblastmi, ki še do danes niso prav razumele, da so v združeni Evropi in da so se s tem ograje okrog vrtičkov znižale in da imajo veliko več vrat do sosedov kot nekoč. Durnwalder se je tudi elegantno

izognil polemiki, ki jo je hotel sprožiti domovini zvesti gospod Jordan. Tisto o ločenih šolah da je pač za Tirolce najboljša, kako je na Koroškem, pa da ne ve tako natančno, sploh pa da se zavzema za zaščito vsake manjšine.

Obljubljena dežela

Kar mu seveda stoddostno verjamem. Pa vendar mi nekaj ne da miru: kako to, da »Ladincev ne more prisiliti, da bi imeli več ladinščine« v šoli? Kolikor vem, so povsod v Evropi šolarji »prisiljeni« da se učijo angleško, na primer. Da o matematiki sploh ne govorim. S. W.

VABILO • EINLADUNG • INVITO
Slov. prosv. društvo Slow. Kulturverein

«ZVEZDA»

Hodiški ples
Keutschacher Ball

ŠABAT / SOBOTA / SABATO
29. 1. 2000 • 20h • GH Allesch
PRI SVETIJU V PLESERKI

Es unterhält Sie das Ensemble
zabavajo Vas
SIBOVNIKI
aus Slowenien / iz Slovenije
Singkreis Keutschach
Oktet Hodiše / Keutschacher Oktett

Mitternachtssoziallage / Polnočni vložek:
ZAUBERSHOW • ILLUSIONEN mit
MAGIC FELIX

vstopnina:
predprodaja: 5 50,-
več. blagajna: 5 60,- Bogat srečolov!

POSOJILNICA-BANK
Hodiše • Škofiče • Bilčovs

JUBILEJ PRI MIKLAVŽU V BILČOVSU

Naši planinci prestopili v drugo stoletje

Prav na dan stoletnice, v torek, 18. januarja t. l., so se pri Miklavžu v Bilčovsu zbrali odborniki Slovenskega planinskega društva Celovec in mnogi navdušeni člani in se s prijetno prireditvijo spomnili stoletnice organiziranega planinstva na Koroškem. Nič velikega se ni dogajalo, le nekaj besed, pozdravov, vse ostalo pa je bilo čutiti v stisku rok, v prijetnem in prijateljskem pomenku, v razglabljanju o nadaljnjem programu, o celoletni obeležitvi te pomembne obletnice.

Od ustanovnih članov sedanjega SPD se je poleg Luba Urbajsa udeležila tudi Micka Koschat, por. Miškulnik.

Prireditvev je začel sedanjí predsednik koroških slovenskih planincev Hanzi Lesjak. Spomnil je na takratno ustanovitev Ziljske podružnice Slovenskega planinskega društva, v kratkem orisal delovanje in zaton organiziranega planinstva na Koroškem zaradi znanih razmer med obema vojnoma in potem ponovno poživitev ter ustanovitev sedanjega SPD Celovec.

Spregovoriti bi sicer moral pobudnik leta 1953 na novo ustanovljenega društva SPD Celovec in sedanjí častni predsed-

nik Lubo Urbajs, pa je v svoji skromnosti besedo prepustil prijatelju Frančku Černutu. Ta je spomnil na povezovalno in narodnostopolitično vlogo slovenske planinske bratovščine in se za zvesto sodelovanje v zadnjih

Blažej Gasser, Ferdi Kulnik, Foltej Zidej, Traudi Uršič, Jakob Trotl, Toni in Rezika Valentinitš, Igor Schellander ... Poudaril je, da so v času njegovega pomnenja pri planinski dejavnosti sodelovali še mnogi, mnogi dru-

bližnje prireditve društva, to pa so tradicionalni pohod »Arihova peč«, fotografska razstava »Planine v sliki« in izid knjige-zbornika »Na planine vleče me srce ...« ob stoletnici organiziranega planinstva na Koroškem. O tej izdaji je spregovoril poverjeni urednik Jože Rovšek. Povedal je, kako je knjiga začela nastajati, da se je za soizdajateljstvo odločila tudi Slovenska prosvetna zveza, ki jo bo bralcem ponudila v knjižnem daru za leto 2001, ter orisal glavna poglavja knjige. Ta bo poskušala bralcem podati sliko velike ljubezni in privrže-

nosti slovenskih planincev na Koroškem svojim domačinskim goram v Karavankah od Dobrača do Pece, postaviti planine in planinstvo v preteklo in sodobno prizadevanje za narodnostni obstoj, dokumentirati pretekle in sedanje dejavnosti ter prikazati tudi uspehe naših planincev na tujem.

Prijetno je ob slovesnosti prepeval moški zbor »Bilke«, Toni Valentinitš je za konec prikazal mnogo zgodovinskih in aktualnih diapozitivov in udeleženci so se kar dolgo še zadržali v prijetni družabnosti.

J. R.

Odbor Slovenskega planinskega društva Celovec

Foto: SV

desetletjih zahvalil številnim nekdanjim in sedanjim planincem. Naj bo navedeno le nekaj imen: Danilo Kupper, Hanzi Mikel, Ludvig Lesjak iz Svatene, Tonči Koren, Jozi Rasinger, Henrik Schlaicher, Lenci Tschertout,

gi, a vseh se bodo planinci spomnili na bolj uradni prireditvi.

V programu letošnje stoletnice, ki bo vse leto obeleževala dejavnosti Slovenskega planinskega društva je predsednik Hanzi Lesjak napovedal samo

Mediji v Sloveniji

V Sloveniji je, kot je ugotovil inštitut za raziskovanje medijev Mediana, registriranih 955 medijev, od tega je več kot polovica javnih glasil. Mesečnikov je 210, ki izhajajo v skupni nakladi 2,5 milijona izvodov, 88 je četrtletnikov, dvomesečnikov je 72, veliko pa je tudi tiskanih medijev, ki izhajajo le enkrat na leto. Dnevnikov je pet, njihova skupna naklada pa je 341.000 izvodov na dan.

Od radijskih programov je v Sloveniji kar 38 komercialnih, 24 lokalnih, regionalnih in nekomercialnih. 15 jih je namenjenih Slovincem v zamejstvu in po svetu, osem je javnih radijskih programov, od teh sta dva študentska. Med televizijskimi programi je 21 kabelskih, 14 je komercialnih, 11 nekomercialnih, trije javni in eden za Slovence v zamejstvu in po svetu. Izmed 955 medijev se jih 390 predstavlja tudi po internetu.

Letos bomo obhajali velik planinski dogodek – 200-letnico prvega pristopa na 3798 metrov visok Veliki Klek/Großglockner. V okviru tega dogajanja je imel pomembno vlogo tudi mladi študent teologije Valentin Stanič, doma iz Bodreža na Primorskem. Že lani smo v Slovenskem vestniku poročali, da so mu Bavarci ob 200-letnici prvega pristopa na Watzmann za to junaško dejanje odkrili dvojezično spominsko ploščo in mu tako izkazali veliko priznanje kot odličnemu gorniku.

Manfred Posch, avtor privlačne planinske rubrike »Höher hinaus« (v KTZ) in drugih planinskih knjig, je pred kratkim v svojem prispevku v KTZ glede 200-letnice prvega pristopa na Veliki Klek zapisal, da so bili prvi pristopniki štirje tesarji, med njimi brata Klotz in župnik Horrasch iz Döllacha. Posch Staniča ni omenil, čeprav sem prepričan, da pozna tudi to verzijo, ki pa se glasi takole:

Bilo je 27. julija 1800, ko se je pod vodstvom grofa Salma odpravila številna družba proti Velikemu Kleku. Samo Valentin Stanič je moral na prof. Schieggov ukaz ostati v Heiligenblutu, da bi opazoval in beležil potrebne podatke na instrumentih. Ko je opravil to delo, se je takoj podal proti Kleku in se hotel še isti dan povzpeti nanj. Vendar so ga pregovorili in mu dali novo nalogo, da na vrhu Kleka izvede znanstvene meritve. Tam so takrat štirje tesarji ravno postavljali križ. Ko je

200-letnica prvega pristopa na Veliki Klek

Stane Fon, Jože Šifrer in Lubo Urbajs (desno) leta '43 na Velikem Kleku

opravil nalogo, si je dovolil še pustolovščino in splezal na komarčo (lestev, ki so jo uporabljali pri vzponu na Klek) in tako bil še višje od Kleka, kar dokazuje drznost in športni duh tega mladega alpinista. Nekaj dni nato se je Stanič še enkrat podal na Klek. Tokrat je spremljal dva znanstvenika. Prišla sta namreč prepozno, da bi se mogla udeležiti Salmove odprave, pa sta prosila »študenta Steiniga«, to je Staniča, da bi ju vodil, kar je seveda rad storil.

Vest o končni zmagi se je hitro razširila po svetu ne le zaradi znanstvenih uspehov, pač pa zaradi dejstva, da so pogumni ljudje mogli tvegati borbo s premogočno visokogorsko naravo, ki je bila tedaj pojem za vse strahote. Z zavzetjem Kleka so položili temelj alpinizmu v Vzhodnih Alpah, podobno kot je bila zmag nad Mont Blancem za Zahodne Alpe temeljni alpinistični pomen.

Potek prvega vzpona na Klek so nato opisali kar štirje udeleženci odprave: Vierthaler, Hohenwart, Hoppe in Staničev profesor Schiegg. Samo Vierthaler, ki ni mogel priplezati niti na vrh Malega Kleka, slavi župnika Horrascha, medtem ko ostali trije tega župnika ne omenjajo. Znani nemški alpinist in planinski pisec ter zgodovinar Purtscheller pravi o tem naslednje: »Vierthaler po-

roča, da se je župnik Horrasch, ne da bi plezal čez Mali Klek, povzpela na »najvišji vrh«. To pa je, če pridemo od Adlersruhe, popolnoma nemogoče. Župnik naj bi bil s svojim mirnim in enakomernim korakom vse prehitel in prispel prvi na vrh. Ker pa so ta dan nekateri prišli samo na Mali Klek, je stvar spet dvomljiva. Soglasno s tem je mogel biti najvišji vrh samo Mali Klek«. Dobesedno navajamo izvirno misel Nemca Purtschellerja iz Richterjeve »Erschließung der Ostalpen«.

Prvi med gosti, prvi turist na vrhu Velikega Kleka je bil Valentin Stanič. Tega mnenja je tudi Walter Schiedkunz v svoji Alpine Geschichte in Einzeldaten. Alpines Buch I, stran 343, kjer pravi, da je 29. julija 1800 Valentin Stanič kot prvi stopil na vrh Velikega Kleka. Tisti, ki so Vierthalerju verjeli in tisti, ki so nekontrolirano pripisovali podvig Horraschu – poleg mnogih Nemcev tudi Slovenci, med njimi dr. Tuma – so Staniča prikrajševali za prvo mesto med znamenitimi pristopniki na Veliki Klek. Po vsem tem, kar je bilo izpovedanega, župnik Horrasch ni mogel biti prvi pristopnik na Veliki Klek, pač pa mladi Stanič, ki ga s tem dejanjem smatramo za prvega alpinista v Vzhodnih Alpah. L. U.

Iz Lovšinove brošure »Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah«.

POGOVOR S PESNICO CVETKO LIUŠ

Iskanje sreče v tujini

Koroška slovenska pesnica Cvetka Lipuš je v tujini napisala novo pesniško zbirko z naslovom »Geografija bližine«, katero je skupno z založnikom Lojzetom Wieserjem predstavila v četrtek, 13. januarja, v Musilovi hiši. Ob tej priložnosti nam je odgovorila na nekaj vprašanj.

Zakaj ste zapustili koroško domovino?

Zakaj ne? (smeh)

Kaj vas je zamikalo, da ste šli čez veliko lužo v Združene države Amerike?

Veliko Slovencev in tudi drugih ljudi je zapustilo Evropo. Zakaj pa ne bi tudi jaz poskusila svoje sreče? Pravzaprav sem povsem slučajno odšla tja preko raznih privatnih in univerzitetnih kontaktov. V bistvu so stvari kar dobro uspele.

Kje živite in delate?

Živim v državi Pennsylvania, to je na vzhodu ZDA, v mestu Pittsburgh, ki je drugo največje mesto v tej deželi in šteje 3 milijone prebivalcev. Univerza je zelo znana po medicini. Tudi našega državnega predsednika so pred leti uspešno zdravili specialisti s te univerze. V Pittsburghu sem študirala primerjalno slavistiko in književnost. Nameravala sem opraviti doktorat, pa ga potem le nisem, ker to ni bilo tako zanimivo, kakor se je to najprej zdelo. Izvedela pa sem za možnost študija knjižničarstva in informacijskih ved. Taka varianta v Avstriji sploh ne obstaja.

Živijo v Pittsburghu tudi Slovenci, drugi Slovani in Avstrijci?

V Pittsburghu živi cel kup prebivalcev iz evropskih držav. Veliko je Slovakov in Rusov. Za Slovence pa nič ne vem. V Clevelandu, to je blizu Pittsburgha, živijo Slovenci, tam pa še nisem bila.

Pesnica Cvetka Lipuš Foto:Štukelj

Kakšno je življenje v Ameriki?

So velike razlike v primerjavi z našim družbenim življenjem na Koroškem. Zelo veliko delam, poklicno življenje je zelo zahtevno. Ostane dosti manj časa za socialne kontakte in druženja. Opazno je, da se da tukaj bolj enostavno živeti. Ljudje so veliko bolj prijazni, osnovna komunikacija med ljudmi je zelo vljudna. To mi je malce manjkalo doma.

Vašo najnovejšo zbirko ste napisali v Ameriki. Zakaj naslov »Geografija bližine«?

To boste morali sami ugotoviti, ko boste prebrali zbirko.

Kakšen pomen ima lirika v ameriški družbi?

V bistvu nima nobenega pomena (smeh). Kar zadeva kulturo, se vse dogaja na kampusih, v okviru univerzitetnega življenja. Univerze imajo v Ameriki drug pomen kot pa v Avstriji. Vse univerze imajo tudi založbe. Vsi znani avtorji z uveljavljenim imenom delujejo na univerzah in poučujejo »creative writing« (kreativno pisanje). Avtorji tudi živijo na teh kampusih.

Pojem campus se tudi pri nas uveljavlja ...

Univerzitetnega življenja kot na ameriških kampusih pravzaprav pri nas ni. V Avstriji je razdeljeno vse na segmente (društva, gledališče itd.)

Kdaj lahko pričakujemo verze v angleščini?

Najbrž nikoli (smeh). Ne vem, ne verjamem.

Kakšne občutke imate, ko se vrnete za nekaj dni oziroma tednov v domovino?

Že štiri leta potujem sem in tja. Navadila sem se. To je že postalo neke vrste rutina. Tukaj me zlepa ne preseneti kaj, pa tudi v Pittsburghu ne.

Vas včasih zagrabi domotožje?

Pravzaprav ne.

Boste ostale v Ameriki?

Tega pa tudi še ne vem.

Hvala za pogovor!

Mirko Štukelj

Duo Albert in Pavle na šentjanškem odru

S petjem v novo leto

Kaj je lepšega kot s petjem pričeti kulturno delo v novem letu, so si rekli pri SPD »Šentjanž«, in minulo soboto, 15. januarja, zvečer v k & k centru priredili novoletni koncert. K sodelovanju in v goste so povabili skupine od zunaj: MoPZ »Trta« iz Žitare vasi, »Ženski kvartet« iz Borovelj ter Duo »Albert in Pavle« iz Šentilja.

S koncertom so začeli žitrajški pevci pod vodstvom Pavlija Sterna. Potrdili so, da sodijo med najboljše moške zборе daleč naokoli, pa tudi zabava in kratkočasje jim nista tuja. Žitrajci so med drugim

predvajali del Kernjakovega cikla, s katerim so se poklonili Pavlu Kernjaku, čigar stoletnico rojstva in dvajsetletnico smrti smo obhajali lani.

Ženski kvartet iz Borovelj, vodi ga Edi Oraže, je tako po sestavi kot pevsko bil čudovita protiutež ostalim nastopajočim, pa čeprav so se pevke že spogledovale s prehladom. Koncert sta zaključila Albert in Pavle, že nekaj časa uveljavljen duo. Njuna specialiteta so Kernjakove pesmi, ki jih igrata in pojeta z neponovljivo predanostjo in ubranostjo ter s svojstvenim melosom.

Številno občinstvo je bilo nad koncertom navdušeno, šentjanški prosvetarji z mlado predsednico Anjo Šlemic na čelu pa upravičeno zadovoljni.

Veselo na 24. Radiškem plesu

Tradicionalnega Radiškega plesa so se letos udeležili številni domačini in gostje iz Roža, Podjune in Celovca. Za

»Stoper« iz Slovenije. Ob zvokih te priljubljene glasbene skupine so se plesni pari pridno vrteli do jutranjih ur.

Domači prosvetarji so odlično postregli, pripravili so dobro pijačo, jedajo in bogat srečolov. Razveseljivo pa je,

Predsednik SPD »Radiše« Nužej Wieser v prijetni plesni družbi. Foto: Štukelj

dobro razpoloženje v nabito polnem kulturnem domu so poskrbeli udeleženci sami, glasbeni spored pa je oblikoval narodnozabavni ansambel

da so bili v priprave plesa vključeni tudi mlajši, kar zagotavlja, da ostane ta družabna prireditev sveža in privlačna.

M. Š.

RAVNE NA KOROŠKEM / LIKOVNI SALON

Kulturna dediščina pridobiva na pomenu

Minuli petek so v prostorih Likovnega salona na ravanskem gradu odprli etnološko razstavo o lanu in ovci »Ko bo cvetel lan« avtorice Irene Destovnik, kulturne sociologinje, sodelav-

Mag. Irena Destovnikova Foto:Štukelj

ke Slovenske prosvetne zveze iz Celovca. Prisostvovali so kulturniki in predstavniki lokalnih oblasti z obeh strani meje; dobrodošlico sta zaželeli in se za razstavo zahvalili gostiteljici ravenska županja Ivana Klančnik in direktorica Koroškega

muzeja mag. Karla Oder. Za razpoloženje je tokrat s koroškimi ljudskimi pesmimi skrbel oktet TRO iz Prevalj.

Poslovedja Slovenske prosvetne zveze iz Celovca dr. Janko Malle je orisal ozadje nastajanja dvojezične razstave o kulturni dediščini, nastale pred štirimi leti. Zbrani so spoznali tudi avtorico Ireno Destovnik, ki je s tem delom tudi diplomirala.

V uvodu v katalogu je med drugim menila, da so izbrali lan in ovco, da bi prikazali najpomembnejše značilnosti kmečkega načina gospodarjenja. Ta razstava nam s pomočjo predmetov, fotografij in zapisov pripoveduje zgodbo o nekdanjem življenju, ko so iz surovin svojega okolja domala pridelali vse najnujnejše, brez odpada in na enostaven način. S.Š.

Nov kmečki trg v Celovcu

V Vošencah – kdo še pozna to ime mestne četrti v Celovcu, ki je danes bolj znana pod nemškimi imenom Feschnig – so z začetkom leta 2000 dobili tudi novo tržno ponudbo. Odslej bojo redno imeli tudi kmečki trg. Vošenče so se zadnja leta razvile v zajetno stanovanjsko in obrtno naselje, mnogo mladih družin in podjetij se je tu naselilo. Torej povsem razumljivo, da je povpraševanje po dobri prehrabni ponudbi iz dneva v dan narasčalo. Zato se je združenje

koroških bio-kmetov »Ernte für das Leben« odločilo, da bo odšel v središču četrti, to je pri poslopju »Feschnigbügel«, pred restavracijo »Einstein«, priredilo vsak petek popoldne kmečki trg. Prejšnji petek, 14. januarja, popoldne, so bio-kmetje iz bližnje in daljne okolice Celovca prvič ponudili svoje pridelke, odziv prebivalstva pa je bil zadovoljiv. S precejšnjim zanimanjem pa so se ljudje pri Štefanu Merkaču informirali o samem združenju »Ernte für das Leben«

Kmečki trg v Feschnig; Franc Merkač

F. ŠTUKELJ

ŠKOCJANSKA 2000

Tudi Pepelke so se spremenile

Drugače ne more biti, če tekst napiše in ga, po naših izkušnjah, do premiere dopolnjuje, krajša in spreminja Peter Militarov, če pa povrh še režira, je s tem vse povedano. Nastane torej nora predstava in kdor v njej zdrži, napravi velik odrski izpit. Tega so mladi Škocjanarji s svojo mentorico Helko Mlinarjevo tokrat zagotovo opravili.

Mladinska predstava po navadi traja največ uro, ta pa je bila časovno povsem odrasla. Pa za hip ni bilo dolgčas. Dramaturgija je slonela na presečenjih, gledalec nikoli ni mogel česa predvideti. Kontraigra v igri, norčevanje iz odrskih zakonitosti, parodija, teater buffo z elementi operete, kabareta in še in še. Vsega se je spomnil ta naš Peter Militarov.

Toda mladi igralci so mu sledili. Pol leta vaj jih ni ne utrudilo ne naveličalo. Torej, špekuliram, je Peter ubral šolo gledališča, v kateri pa je postopen, strpen, dostopen, napenjač. Ta pa je najbolj uspešna, če jo jemlje iz življenja igralcev. V Škocjanu pa pojejo – Helka ima otroško-mladinski zbor, v Škocjanu igrajo že nekaj let, imajo gasilce, imajo turizem. vse to in še kaj je režiser vpletel v predstavo.

Pepelko in njuni sestri je predstavil v senčni igri (tehnično zahtevno z rezanjem palca in pete na nogi). Tudi čevlječek je imel kar pomembno vlogo. Toda osnovna ideja Pepelke se je spreminjala, postavljena je bila v življenje, tu pa je turizem, je vsakdanje življenje, šola in so tudi gasilci. Parodiranje!

»Krščen Matiček«, bi lahko govoril Jože Viharnik, oče Pepelke, pa je govoril »Rož, Podjuna, Zilja«. Na nekih mestih nekoliko neustrezna aktualizacija, pa vendar je sodila v parodidnost. Helko, učiteljico, je zamenjal z gasilcem, otroci so bili prav navdušeni. Še mnogo mnogo je bilo gledaliških dov-

tipov, in to je predstava, nora predstava.

Kar je najbolj izstopalo, je bila vseskozi zavzeta igra mladih. Skoraj vsak je imel po dve vlogi, veliko so se preoblačili, a bili spet vedno pravi čas na odru. Tega so zapolnjevali do zadnjega kotička, nekaj igre pa je bilo tudi iz dvorane. Koreo-

grafija je bila preprosta, na določene trenutke humorna, vsekakor pa »nori« igri ustrezna. Glasba je bila prav simpatična, rdečo nit skozi predstavo pa je vodila osnovna melodija.

Zasluge Helke Mlinar so bile že omenjene. Igralci kot glavni akterji – tokrat jih ne bom razvrščal ali karakteriziral po prizadevnosti – pa so bili: dva Starza – Sonja in Štefan, dve Hartmannovi – Milena in Vera, dve Zeichnovi – Alina in Kristjana, dva Rutarja – Simon in Gregor, dva Piceya – Marion in Gregor, dva Riegelnika – Miha in Daniel ter Francej Preinig, Sonja Figoutz, Andrej Fera in Katja Mlinar. Skupina, ki bi morala nadaljevati z odrom.

Za uspeh predstave so zaslužni še skladatelj songov Bertej Logar; kooreografi Peter Militarov, Sonja Figoutz, Milena Hartmann in Gordana Schmidt, pri izdelavi scene je Franceju Preinigu pomagal Daniel Riegelnik, ton je vodila Helka Mlinar, pomagali pa so še Kristijan Sadnikar, Evi Vilanek in drugi.

Lepo bi bilo, da bi toliko mladinske odrske ustvarjalnosti videli tudi po drugih odrih na Koroškem.

J. R.

O Juriju Trunku in slovenskem izseljenstvu v ZDA

Dr. Matjaž Klemenčič, profesor na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru, je pri Mohorjevi založbi v Celovcu objavil obsežno monografijo pod naslovom »Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike ter zgodovina slovenskih naselbin v Leadvillu, Kolorado in v San Franciscu, Kalifornija«. Jurij Trunk, ki je po plebiscitu zapustil Koroško, je tako rekoč povezovalni člen med obema deloma monografije. V drugem delu avtor objavlja svoje doslej najtemeljitejše delo o slovenskih izseljencih v dveh pomembnih središčih slovenskega izseljenstva v ZDA. V prvem delu, ki je praktično knjiga zase, prikazuje razgibano življenjsko pot Jurija Trunka do odhoda v Ameriko. Pri tem se naslanja na Trunkove zapise v koroškem »Miru«, na njegove knjižne objave od potopisa Na Jutrovem do njegovih Spominov in na vire, ki jih hrani arhiv Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu.

Jurij Trunk je obiskoval osnovno šolo v Ločah, začel z realno v Beljaku, prestopil na celovško humanistično gimnazijo in nato vstopil v celovško semenišče. Na gimnaziji in pri Akademiji slovenskih bogoslovcev se je soočal z narodnostno problematiko in seznanil z narodnim delom. Kaplanoval je po raznih župnijah, dokler leta 1900 ni bil imenovan za župnika v Kazazah, kjer je pričel z delovanjem v krščansko-socialnem smislu, leta 1904 je

prevzel predsedstvo koroške podružnice Slovenske krščansko socialne zveze in se preselil kot župnik na Peravo pri Beljaku. Tukaj se je pridružil Beljaškemu omizju in od tu se je odpravil na potovanja Na Jutrovo in po Ameriki. Klemenčič obširno opisuje prizadevanja Jurija Trunka, da bi omogočil kupoprodajno pogodbo med izseljencem in podjetnikom Frankom Sakserjem in Mohorjevo družbo. Iz drobne notice v »Miru« izhaja, da se je Sakser mudil v tej zadevi tudi v Celovcu, a vodstva Mohorjeve o koristnosti nakupa svojega podjetja (tiskarne, potovalne agencije in dnevnika Glas naroda) ni mogel prepričati. Kaže, da so predstavniki Mohorjeve videli v Sakserju še vedno svojega delojemalca, saj se je izučil poklica prav v tiskarni Mohorjeve. Za nakup oziroma proti njemu so se oglašali številni ugledni izseljenci s slovenskimi duhovniki na čelu. Alojzij Mlinar, edini iz Koroške, je Mohorjevi sporočil, kako vlogo igrata v Ameriki denar in kupčija, poudaril je pomen Glasu naroda in menil, da bi družba z nakupom lahko delovala v smislu svojega ustanovnika Andreja Einspielerja. Iz številnih citatov sledi, da duhovniki z izseljenci iz različnih razlogov niso bili preveč zadovoljni. Bili so jim preveč »svobodoljubni« in ne tako poslušni kot v domovini. Pričakovanja, ki so jih nekateri duhovniki povezovali s to transakcijo, so bila velika.

Dnevnik v katoliških rokah naj bi bil slovenske izseljence ohranjal katoliški veri. Kako so vodilni slovenski cerkveni dostojanstveniki gledali na izseljevanje, dobro pojasnjuje njihovo Pastirsko pismo iz leta 1914, ki ga Klemenčič obširno navaja. Čeprav so se škofje zavedali gospodarskih vzrokov izseljevanja, so se široko razpisali predvsem o moralnem življenju

izseljencev v novi domovini, obžalovali pomanjkanje katoliškega tiska v Združenih državah Amerike in menili, da nekatoške šole in mešani zakoni pospešujejo versko mlačnost in odpad od katoliške cerkve. Na svojih treh potovanjih po Ameriki je Jurij Trunk spoznal številne slovenske izseljence in slovenska izseljenska središča,

kar mu je olajšalo oziroma omogočalo, da je začel s pisanjem knjige »Amerika in Amerikanci«. Začela je izhajati v snopičih najprej pri Mohorjevi in potem pa je snopiče tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani. Klemenčič nadrobno opisuje nastanek tega življenjskega dela Jurija Trunka, govori o številnih njegovih težavah v zvezi z nastajanjem, tiskom in prodajo ter prvih odmevih na knjigo. Trunkovo nadaljnjo koroško pot je zaznamovalo preganjanje med prvo svetovno vojno in narodnopolitično delo v času koroškega plebiscita. Matjaž Klemenčič pravi, da je bil Trunk kot predstavnik Narodnega sveta za Rož po vsej verjetnosti avtor letaka na borovelske delavce, v katerem se je izrekel za jugoslovansko republiko. Glede plebiscita se Klemenčič naslanja predvsem na Trunkove Spomine, dodaja pa vire iz arhiva krške škofije, ki govorijo o osebnih nevšečnostih Trunka po odločitvi 10. oktobra 1920 oziroma o mržnji proti njemu. Po plebiscitu sta se za kratek čas sodelovanja pri Glasu pravice, prvem slovenskem listu po plebiscitu, našla Jurij Trunk in Valentin Podgorc. V preteklosti sta bila le redko istega mnenja in istih nazorov. Trunk se na Koroškem ni počutil več doma. Sam je menil, da so ga Slovenci moralno ubili zaradi vztrajanja na svojem mestu tudi po plebiscitu, Nemci pa pognali. Sredi leta 1921 se je odpravil v Ameriko,

kamor ga je bil povabil župnik Smolej doma iz Kranjske gore.

V drugem delu Matjaž Klemenčič na primeru dveh slovenskih župnij, v katerih je deloval oz. bival Trunk, raziskuje priselitev Slovencev ter njihovo postopno utapljanje v ameriškem talilnem loncu. Izhodišči za analizo slovenske naselbine v Leadvillu, v okraju Lake v zvezni državi Kolorado, je popis prebivalstva glede na državo rojstva in materni jezik ter viri, ki jih je zbral v tamkajšnji slovenski fari. Avtor uvodoma opisuje predvsem ekonomski razvoj mesta, nato priselitev Slovencev v mestu samem, njihov ekonomski položaj in njihove organizacije ter govori o dveh generacijah priseljencev, pri čemer upošteva delo Jurija Trunka v tej slovenski župniji sv. Jožefa. Po enakih kriterijih opisuje tudi župnijo Rojstva Gospodovega v San Franciscu oziroma slovenske izseljence v Kaliforniji. Raziskavo dopolnjujejo številni statistični podatki, grafikoni in karte. Za ilustracijo obširne raziskave pa je Klemenčič izbral predvsem slikovno gradivo iz Trunkove knjige Amerika in Amerikanci, v knjigi pa najdemo tudi reprodukcijo Trunkovih slik v cerkvi sv. Jožefa v Leadvillu. Monografijo dopolnjujejo skrbno izbrani viri in literatura, obsežna povzetka v angleščini in nemščini ter imensko kazalo. Prof. dr. Jože Velikonja ocenjuje, da je slovensko izseljenstvo kot zgodovinski fenomen dobilo s to študijo osnovni prispevek k svoji zgodovini.

Štini

